

Szczepan T. Praškiewicz OCD

WZIĘLI MARYJĘ DO SIEBIE

Duchowość maryjna Świętych Karmelu

FLOS CARMELI
Poznań 2011

Biblioteka Carmelitanum

Nr 12

© Copyright by FLOS CARMELI

Redaktor prowadzący:
Wojciech Ciak OCD

Korekta:
Zofia Błajek

Imprimi potest:
Roman Jan Hernoga OCD, **provincjał**
Warszawa, 9.09.2011, L.dz. 284/P/2011

Wydawca:
Flos Carmeli Sp. z o.o.
ul. Działowa 25; 61-747 Poznań
tel.: 061/856-08-34
www.floscarmeli.poznan.pl

Druk:
TOTEM – Inowrocław
ISBN 978-83-62536-31-3

SPIS TREŚCI

Przedmowa	9
Wstęp	11
Wykaz skrótów	17
Święta Teresa od Jezusa (1515-1582)	23
1. Maryjna pobożność i maryjne doświadczenie mistyczne Teresy	23
2. Najświętsza Dziewica wzorem życia duchowego według Teresy	28
Święty Jan od Krzyża (1542-1591)	31
1. Najświętsza Maryja Panna w życiu Świętego	31
2. Matka Boża w nauczaniu Doktora Mistycznego	34
Czcigodna Sługa Boża Anna od Jezusa (1545-1621)	39
1. „Założyła nasz święty maryjny Zakon we Francji i we Flandrii”	40
2. Pobożność maryjna w Hiszpanii przełomu XVI i XVII stulecia	40
3. Nabożeństwo maryjne Anny od Jezusa	41
Błogosławiona Anna od św. Bartłomieja (1549-1626)	46
1. Maryjna pobożność Błogosławionej i jej wyrazy	46
2. „Glorie di Maria” bł. Anny od św. Bartłomieja	50
Święta Maria Magdalena de Pazzi (1566-1607)	56
1. „Maryja jest Gwiazdą Karmelu, a życie zakonne zaślubinami ze Słowem w Jej domu”	57
2. Maryja Matką wszystkich wierzących	57
Sługa Boża Teresa od Jezusa Marchocka (1603-1652)	59
1. Doświadczenie opieki Matki Bożej w życiu świeckim	59
2. Troskliwa opieka Matki Bożej i mistyczne doświadczenie Jej obecności w Karmelu	63
Święta Teresa Małgorzata Redi (1747-1770)	71
1. Nabożeństwo maryjne natchnione Ewangelią i ceniące praktyki zewnętrzne	72
2. Modlitwa do Matki Bożej	74
3. Naśladowanie cnót Maryi z Nazaretu	75

Błogosławiony Franciszek Palau y Quer (1811-1872).....	78
1. Nabożeństwo maryjne w życiu Franciszka Palau.....	78
2. Maryjne wątki w pismach Błogosławionego.....	82
Błogosławiona Maria od Jezusa Ukrzyżowanego (1846-1878)	89
1. Narodziny i chrzest pod znakiem imienia Maryi	89
2. Wstąpienie do Karmelu, Zakonu Maryi	90
3. „Chwała i miłość Jezusowi, Maryi i Józefowi, a wstyd szatanowi”	92
4. „Góra to Maryja, wody kanału z niej wypływającego, to wody łaski”	94
5. „Wielkie rzeczy przez ręce Maryi uczynił mi Bóg, który možny jest”	95
Święta Teresa od Dzieciątka Jezus (1873-1897)	99
1. Uwarunkowania historyczne i ich przezwycięzenie	99
2. Maryjna egzystencja Teresy	102
3. Charakterystyczne cechy maryjnej duchowości Teresy	104
4. Aktualność dla naszych czasów	110
Błogosławiona Elżbieta od Trójcy Świętej (1880-1906).....	112
1. Obecność Dziewicy Maryi w duchowej drodze Elżbiety.....	112
2. Zasadnicze rysy maryjnej duchowości Elżbiety.....	113
Święty Rafał Kalinowski (1835-1907).....	119
1. Maryja w życiu św. Rafała	119
2. Apostolstwo maryjne św. Rafała.....	126
Święta Teresa z Los Andes (1900-1920)	139
1. Odkrycie Maryi w kontekście Pierwszej Komunii św.....	139
2. Córnica Maryi.....	140
3. Z Maryją u stóp Krzyża	141
Błogosławiony Tytus Brandsma (1881-1942).....	144
1. Rozmiłowany w pięknie Karmelu	144
2. Wierny interpretator maryjnej tradycji Zakonu.....	145
3. <i>Simplex et sincerus</i> w szkole Maryi.....	147
Święta Teresa Benedykta od Krzyża – Edyta Stein (1891-1942).....	149
1. W harmonii z maryjnym patrymonium Karmelu	150
2. Maryja z Nazaretu wzorem Kościoła i kobiety chrześcijańskiej	152
3. Być wierną do końca przez Maryję	154
Błogosławiony Alfons Mazurek (1891-1944).....	158
1. Pod znakiem Królowej Szkaplerza Świętego	158
2. Z Maryją u stóp Krzyża.....	161

Sługa Boża Teresa od św. Józefa Kierocińska (1885-1946)	163
1. Pobożność maryjna w dzieciństwie i młodości Janiny Kierocińskiej	163
2. Ufność założycielki Zgromadzenia w macierzyńską pomoc Matki Najświętszej i jej nabożeństwo do Matki Bożej Bolesnej	165
3. Wskazania Służebnicy Bożej dla duchowości maryjnej Zgromadzenia	166
Błogosławiona Maria Józefina od Jezusa Ukrzyżowanego Catanea (1894-1948).....	169
1. Maryja naszym najpotężniejszym orężem.....	169
2. Kochajcie bardzo Maryję	171
Błogosławiona Maria Kandyda od Eucharystii (1884-1949)	174
1. Maryja i Eucharystia: wskazania Nauczycielskiego Urzędu Kościoła	174
2. Maryja na duchowej drodze bł. Marii Kandydy od Eucharystii	177
Sługa Boża Kunegunda Siwiec (1876-1955)	185
1. Maryja jawi się Kunegundzie jako wszechpośredniczka łask.....	186
2. Najświętsza Dziewica zachęca Kundusię do posłuszeństwa Jezusowi i do pełnienia woli Bożej	187
3. Królowa Karmelu prosi o modlitwę i ofiarę cierpienia	188
4. Matka Chrystusa zapewnia Kunegundę o jej szczególnym wybraniu przez Boga.....	190
5. Serce Kundusi widziane jako Nazaret, Betlejem i Wieczernik.....	191
6. Maryja i Eucharystia według <i>Nadprzyrodzonych oświeceń</i> Kunegundy.....	192
7. Kunegunda Siwiec jako „współodkupicielka dusz”	195
Sługa Boży Anzelm od św. Andrzeja Corsini Gądek (1884-1969)	200
1. Matka Dzieciątka Jezus	202
2. Matka dziecięctwa wszystkich ludzi.....	203
3. Matka miłości	203
4. Sposoby oddawania czci Matce Bożej.....	204
Święta Maria Maravillas od Jezusa (1891-1974)	208
1. Realizację swego powołania zawierzyła Najświętszej Dziewicy	209
2. Karmel „Domem Maryi”	211
Sługa Boży Rudolf Warzecha (1919-1999)	217
1. Nasza miłość ku Maryi	218
2. Matka pięknej miłości.....	219
3. Najpiękniejsza między niewiastami i Wniebowzięta	220
4. Odziewająca nas szkaplerzem świętym.....	221
Zakończenie	223

PRZEDMOWA

Sobór Watykański II, który podjął dzieło odnowy Kościoła powszechnego, zachęcił wszystkich, „aby szczerze popierali kult Błogosławionej Dziewicy, szczególnie liturgiczny, a praktyki i zbożne ćwiczenia ku Jej czci, zalecane w ciągu wieków przez Urząd Nauczycielski, cenili wysoko” (LG 67). Z kolei papież Paweł VI, któremu przypadło przeprowadzić reformę soborową, w swym przesłaniu na Międzynarodowy Kongres Mariologiczny w Santo Domingo z 1965 roku zaznaczył, że Ojcowie Soborowi mówiąc o formach pobożności maryjnej zalecanych przez Kościół, mieli na myśli przede wszystkim „różaniec święty i szkaplerz karmelitański” (AAS (1965) 376). Szczególnym propagatorem nabożeństwa szkaplerznego był bł. Jan Paweł II: nosił on szkaplerz osobiście, często o nim mówił, zachęcał do praktykowania nabożeństwa szkaplerznego i wydał o nim list apostolski, zatytułowany „Opatrznościowe wydarzenie łaski” (25.03.2001). Także Benedykt XVI mówił o nabożeństwie do Matki Bożej Szkaplerznej, szerzonym w Kościele przez Zakon karmelitański i przynoszącym owoce modlitwy, kontemplacji, służby Bogu i bliźnim (16.07.2006).

Szczególne nabożeństwo do Matki Najświętszej żywili Świąci i Błogosławieni Karmelu – Zakonu, który „cały jest maryjny”. Wszyscy oni, zarówno ci dawniejsi, jak i ci nam współcześni, osiągnęli ewangeliczną doskonałość, inspirując się w swym życiu ideałem karmelitańskiej szkoły duchowości i nosząc na swych barkach widzialny znak opieki Matki Najświętszej – szkaplerz karmelitański. Jednego z nich – Kongijczyka, bł. Izydora Bakanę – za noszenie szkaplerza spotkała nawet śmierć, zadana mu przez ateistycznego kolonizatora z Europy.

Maryjne nabożeństwo Błogosławionych i Świętych Karmelu przedstawia w sposób nader wyczerpujący niniejsza książka. Jej autor – o. dr Szczepan T. Praškiewicz OCD – wykładowca duchowości maryjnej w Karmelitańskim Instytucie Duchowości w Krakowie, znany z wcześniejszych publikacji

o tematyce maryjnej i hagiograficznej, przybliży maryjną duchowość nie tylko Błogosławionych i Świętych karmelitańskich w dosłownym tego słowa znaczeniu, tj. nie tylko karmelitanek i karmelitów, którzy dostąpili w Kościele chwały ołtarzy, ale także Sług i Służebnic Bożych, wywodzących się z różnych środowisk karmelitańskich i objętych postępowaniem beatyfikacyjnym, tj. do chwały ołtarzy zmierzających.

Po książkę powinny sięgnąć nie tylko te osoby, które żyją duchowością Karmelu. Przesłanie Świętych karmelitańskich, wśród których jest troje Doktorów Kościoła, Współpatronka Europy i Patron Sybiraków, ma bowiem wymiar powszechny. Zresztą, znany pisarz katolicki ubiegłego wieku – Tomasz Merton – w swej książce *Wspinaczka ku Prawdzie* napisał, że „każdy chrześcijanin zawdzięcza coś Karmelowi”. Najlepszą zaś wykładnię charyzmatu Karmelu, w tym także jego maryjności, ofiarują nam Święci Zakonu.

Wyrażam więc moją radość z ukazania się książki. Wydawnictwu Flos Carmeli z Poznania składam gratulacje, a Czytelnikom życzę, aby lektura tych stron wprowadziła ich w duchowy klimat „ziemi Karmelu, by mogli spożywać jej owoce” (por. Jr 2,7) pod opieką Tej, którą „obdarzono chwałą Libanu, ozdobą Karmelu i Szaronu” (por. Iz 35,1).

Andrzej Maria kard. Deskur
Prezes Papieskiej Akademii Niepokalanej

Rzym, 3 maja 2011 r., w uroczystość NMP Królowej Polski

WSTĘP

Podejmując wskazania Soboru Watykańskiego II i zaproszenie bł. Jana Pawła II do powrotu do źródeł i do przemyślenia własnego charyzmatu, by dochować mu twórczej wierności (por. VC 36) i by z nadejściem nowego tysiąclecia wypływać na głębię (NMI 15, 38), Zakon karmelitański przemyślał także zagadnienie swojej maryjności, wskazując m.in. na maryjne orędzie swoich Błogosławionych i Świętych. Owocem tego są publikacje, jakie ukazały się w różnych krajach i językach¹. Nadto, znani mariolodzy obu gałęzi Zakonu wydali antologie maryjnych tekstów karmelitańskich, które wyszły w większości spod pióra Błogosławionych i Świętych. W Karmelu Terezańskim uczynił to o. Nilo Geagea², a w Karmelu Dawnej Obserwacji o. Emanuele Boaga³. W końcu opublikowano

¹ Jak chociażby po angielsku: Redemptus Maria Valabek, *Mother of Carmel: Our Lady and the Saints of Carmel*, Rome 1988 (istnieje także włoska wersja książki, Roma 1995); po francusku: Joseph de Sainte Marie, *La Vierge du Mont Carmel mystère et prophétie: Elie, Thérèse d'Avila, Fatima*, Paris 1985; po hiszpańsku: Lorenzo Arias, *La Virgen del Carmen: Historia y Culto*, Buenos Aires 1990, oraz Mauricio Martín del Blanco, *María y los santos del Carmelo Teresiano*, Burgos 2001; po niemiecku: *Mit Maria leben in Geister des Karmel*, Wien 1987, oraz *Die Jungfrau Maria in unserem Leben*, Würzburg 1983; po portugalsku: Patrício Sciadini, *Nossa Senhora do Carmo*, [Sao Paulo] 1980; czy po włosku: *Maria e i suoi fratelli nel Carmelo*, Verona 1988, i *Maria e la contemplazione*, Verona 2001. Nie zabrakło też publikacji o tej samej tematyce w języku polskim: Janina Immaculata Adamska, *Ukaż mi swoją twarz*, Poznań 2001; Jerzy Zieliński, *Maryja w życiu Karmelu*, Kraków 2001 (od nr. 3 (15) z 2007 r. fragmenty książki, prezentując maryjność poszczególnych postaci, przedrukowywał dwumiesięcznik *Głos Karmelu*). Należy też odnotować na tym miejscu trzeci tom *Biblioteki Zeszytów Karmelitańskich* (Poznań 2002) pt. *Szkaplerz karmelitański*, z artykułami o. Wojciecha Ciaka, bp. Marka Jędraszewskiego, o. Placyda P. Ogórka, p. Ewy Stolarczyk, o. Benignusa J. Wanata i o. Dominika Widera. Dogłębną refleksję nad teologiczną wymową szkaplerza karmelitańskiego ofiarował nam nadto o. Marian Zawada w książce *Tren królewskiej szaty*, Kraków 2000.

² *Testi mariani. Antologia carmelitana sulla Beata Vergine Maria*, Roma 1996.

³ *Con Maria sulle vie di Dio. Antologia della marianità carmelitana*, Roma 2000.

też wspólną deklarację (*W komunii z Maryją: dziedzictwo i perspektywy*), wypracowaną podczas seminarium, jakie w 2001 roku odbyło się pod Rzymem, a któremu patronowali przełożeni generalni karmelitów i karmelitów bosych⁴.

W Polsce krzewicielami maryjności Karmelu, zarówno w odniesieniu do jej początków, jak i późniejszego rozwoju i pogłębienia, zwłaszcza w przeżyciu wybitnych synów i córek obu gałęzi Zakonu, pozostają m.in. o. prof. dr hab. Benignus J. Wanat OCD i o. mgr-lic. Jerzy Zieliński OCD. Książkę o. Wanata o sanktuarium szkaplerznym w Berdyczowie przełożono na język ukraiński⁵, a na podstawie jego opracowania o kulcie Matki Bożej w sanktuarium karmelitańskim w Gudogaju na Białorusi⁶, o. Arkadiusz Kulacha wydał monografię w języku białoruskim⁷. Niektóre publikacje o. Zielińskiego przełożono natomiast na język ukraiński⁸ i słowacki⁹.

Maryjnym aspektem duchowości Karmelu, głównie w wymiarze postrzegania, przeżywania i ubogacania go przez Świętych Zakonu, zajęliśmy się także osobiście. Wyrazem tego jest fakt przedłożenia, już podczas studiów specjalistycznych w Wiecznym Mieście, pracy dyplomowej pt. *Spiritualità mariana del beato Raffaele Kalinowski OCD*, na Papieskim Wydziale Teologicznym „Marianum” (1987). Praca była poszerzoną wersją uprzedniego studium opublikowanego już w 1984 roku w *Homo Dei*¹⁰, i potem, w związku ze zbliżającą się kanonizacją bł. Rafała,

⁴ *Proceedings of the Carmelite Mariological Seminar (...) promoted by the General Councils of the Brothers of the Blessed Virgin Mary of Mount Carmel and of the Order of Discalced Carmelites*, Sassone, Italy, 14-21 June 2001.

⁵ *Санктуарій Матері Божої Шкаплерної у Бердичеві*, Kraków 1998.

⁶ *Łaskami służyca ikona Matki Bożej w Gudohajach na Białorusi*, Kraków 2006.

⁷ *Аркадзь Куляха, Абраз Маці Божай у Гудагаі*, Мінск 2007.

⁸ *Під знаком Марійної шати*, Бердичів 2000; *Біля джерел Кармелю*, Краків 2000.

⁹ *Pod ochranou škapuliara. Hlavné črty škapuliarskej pobožnosti*, Bratislava, 2003, 2009².

¹⁰ *Rola Matki Najświętszej w życiu bł. Rafała Kalinowskiego*, [w:] „Homo Dei” 53 (1984) nr 1, s. 59-62.

została przyjęta na łamy rzymskiego kwartalnika „Ephemerides Carmeliticae – Teresianum”¹¹, by w końcu, po ubogacającym przeredagowaniu, ukazać się w pozycji książkowej w Krakowie¹².

Nadto, gdy w 1998 roku o. prof. dr hab. Jerzy Wiesław Gogola OCD zainaugurował w Karmelitańskim Instytucie Duchowości w Krakowie doroczne dni duchowości, przeżywane ze Świętymi Karmelu, zaproponował nam prezentowanie podczas nich tematyki maryjnej u każdego z corocznych bohaterów tychże dni. Pozostaje temu wierny po dziś dzień, a każdego roku stanowi to bodziec do przeanalizowania i przedłożenia maryjnego wymiaru duchowości kolejnych Świętych i Błogosławionych Zakonu. Zwróćmy uwagę, że bohaterami dotychczasowych dni duchowości, w porządku chronologicznym, byli: Teresa od Dzieciątka Jezus, Jan od Krzyża, Teresa od Jezusa, Rafał Kalinowski, Teresa Benedykta od Krzyża (Edyta Stein), Elżbieta od Trójcy Świętej, Teresa Małgorzata Redi, Teresa z Los Andes, Anna od św. Bartłomieja, Anna od Jezusa, Maria od Jezusa Ukrzyżowanego, Franciszek Palau y Quer.

Maryjne przesłanie niektórych Świętych i Błogosławionych karmelitańskich, jakkolwiek w formie bardzo syntetycznej, bo w kluczu modlitewnej refleksji, ośmieliliśmy się jeszcze zaproponować w nowennie szkaplerznej pt. *Czcimy Maryję ze świętymi Karmelu*, opublikowanej najpierw jako artykuł w kwartalniku „Karmel”¹³, a potem powielonej jako książeczka przez Ośrodek Duchowości Karmelitańskiej (Łódź 1988) i (w kilku wydaniach) przez Wydawnictwo Flos Carmeli (Poznań), które włączyło ją także do swego *Modlitewnika szkaplerznego*, w obu jego wydaniach¹⁴. Nowennę opublikowano także po słowacku¹⁵, po ukraińsku¹⁶ i po białorusku¹⁷.

¹¹ 41 (1990) 135-160.

¹² *Z Maryją zawsze i we wszystkim. Duchowość maryjna św. Rafała Kalinowskiego*, Wyd. Alleluja, 2007.

¹³ Nr 2 (27), 1988, ss. 11-20.

¹⁴ Poznań 2002, ss. 105-118; Poznań 2007, ss. 263-274.

¹⁵ *Deviatnik s karmelitánskymi svätcami*, Bratislava 1993.

W końcu, podejmując w roku akademickim 2009/2010 w Karmelitańskim Instytucie Duchowości w Krakowie wykłady w ramach kursu monograficznego pt. „Maryjny wymiar duchowości Karmelu”, nie mogliśmy pominąć w nich kwestii przeżywania tegoż wymiaru przez Świętych Zakonu.

Niniejsza książka, którą do swojej serii „Biblioteka Carmelitanum” przyjmuje Wydawnictwo Flos Carmeli, za co jesteśmy bardzo wdzięczni, stanowi więc owoc kilkunastoletniej refleksji nad maryjnym życiem i orędziem wybitnych synów i córek Karmelu. Jakkolwiek nadaliśmy książce podtytuł *Duchowość maryjna Świętych Karmelu*, to przybliżamy w niej maryjne oblicze nie tylko Świętych karmelitańskich w dosłownym tego słowa znaczeniu, tj. nie tylko karmelitów i karmelitanek, którzy dostąpili w Kościele zaszczytu kanonizacji, ale także Błogosławionych Zakonu i – jak to zaznaczył w swej *Przedmowie* ks. kard. Andrzej Maria Deskur – kandydatów na ołtarze pochodzących z różnych środowisk karmelitańskich.

W pierwszym zamyśle planowaliśmy przedłożyć najpierw duchowość maryjną Świętych Zakonu, potem zaś Błogosławionych karmelitańskich i w końcu Sług i Służebnic Bożych Karmelu. Po dłuższej refleksji zmieniliśmy jednak zdanie i postanowiliśmy trzymać się jedynie klucza chronologicznego, i w tymże kluczu, biorąc za wyznacznik datę śmierci, przedkładamy zasygnalizowane zagadnienie maryjności poszczególnych postaci. Pozwala to na lepsze ukazanie duchowości maryjnej przeżywanej w poszczególnych okresach przez córki i synów Karmelu, obdarzonych chwałą ołtarzy lub na nią oczekujących.

Zaś tytuł książki, *Wzięli Maryję do siebie*, najlepiej – jak nam się wydaje – odzwierciedla tajemnicę maryjności naszych Świętych i przyszłych świętych. Ich maryjność nie była tylko wiedzą o Matce Chrystusa, ale

¹⁶ *Новенна до Божої Матері зі Святими Кармелю*, Бердичів 2000, oraz w oficjalnym rytuale Kościoła Rzymskokatolickiego na Ukrainie – *Літургічна агенда*, Київ 2001, s. 241-251.

¹⁷ *Новенна да Маці Божай Шкаплернаи*, Познань 2005.

ciągle żywą i stale się pogłębiającą tajemnicą „wzięcia Jej do siebie”, za przykładem św. Józefa (por. Mt 1,20) i umiłowanego ucznia, stojącego u stóp Krzyża na Kalwarii (por. J 19,27). Maryjność ta – mówiąc innymi słowy – była sprawą jakości ich życia w komunii z Jezusową Matką, co syntetyzuje wspomniany już wybitny mariolog Zakonu, o. Nilo Geagea:

Zachęceni dynamiką swego charyzmatu, dążącego do głębi, do rodzinności, do całkowitości, [Święci Karmelu] chcieli wzajemnie, aby Maryja była wszystka dla nich: by była efektywnym członkiem ich rodziny, ich Matką, ich Ozdobą, ich Siostrą. Chcieli Ją widzieć jako tworzącą ich organizm, po prostu jako *Karmelitankę*, i to Karmelitankę *par excellence*: ozdobny kwiat i płodną winnicę Karmelu, źródło ich piękności, przyczynę ich płodności, ostateczną rację ich istnienia (N 572).

Zobaczmy to w życiu Świętych, Błogosławionych i Sług Bożych Rodziny Karmelitańskiej.

Autor

WYKAZ SKRÓTÓW

- AAS – *Acta Apostolicae Sedis*, Città del Vaticano, 1909 nn.
- Acta OCD – *Acta Ordinis Carmelitarum Discalceatorum*, Roma, 1956 nn.
- Alfons – H. Cz. Gil, *Bl. Alfons Maria Mazurek, karmelita bosy*, Kraków 1999.
- AM – Teresa od Jezusa (Marianna Marchocka), *Autobiografia mistyczna i inne pisma*, opracował Czesław Gil, Kraków 2010.
- Ancilli – Ermanno del SS. Sacramento [Ancilli], *La Madonna nelle estasi di S. Maria Maddalena de Pazzi*, RVS 8 (1954) 475-490.
- ANJ – B. Ignacio, *Vida de la M. Ana de Jesús*, Burgos 1901.
- ANJfr – *Vie de la Mère Anne de Jésus coadjutrice de Sainte Thérèse dans l'oeuvre de la Réforme du Carmel et fondatrice de l'Ordre en France et en Belgique*, composée sur les documents originaux par le R.P. Berthold-Ignace de Sainte-Anne, Malines MDCCCLXXVI,
- Antol. – *Antologia karmelińska*. Wybrał i opracował Marian Zawada OCD, Kraków 2005.
- Anzelm – O. Filek, *Śługa Boży ojciec Anzelm od św. Andrzeja Corsini*, Łódź 2002.
- Articoli – *Articoli per il processo apostolico sulle virtù in specie della Serva di Dio M. Maria Giuseppina di Gesù Crocifisso (al secolo Giuseppina Catanea) carmelitana scalza*, Napoli 1977.
- Auriemm – *Maryja zawsze i we wszystkim według Ojca Auriemm*, opr. o. Rafał od św. Józefa (Kalinowski), Kraków 1901.
- B – E. Boaga, *Con Maria sulle vie di Dio. Antologia della marianità carmelitana*, Roma 2000.
- BF – *Breviarium Fidei* – Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła, Poznań 1988.
- Blanco – M. Martín del Blanco, *María y los santos del Carmelo Teresiano*, Burgos 2001.
- BMC – *Biblioteca Mística Carmelitana*, Burgos 1915 nn.
- Bruno – B. Froissart, *Św. Jan od Krzyża*, Kraków 1982.
- Bulek – A. K. Bulek, *Maryjność w życiu i w pismach Matki Teresy Kierocińskiej, Założycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, praca magisterska, Częstochowa 1988.
- Candida – Madre Maria Candida dell'Eucaristia, *Nella stanza del mio cuore. Scritti autobiografici*, Roma 2004.
- CM – T. Brandsma, *Carmelite Mysticism. Historical Sketches*, Darien (Illinois) 1986.
- Colloqui – Madre Maria Candida dell'Eucaristia, *Colloqui Eucaristici*, Roma 2004.

- Cześć – R. Kalinowski, *Cześć Matki Bożej w Karmelu Polskim*, [w:] *Księga pamiątkowa mariańska*, Lwów-Warszawa 1905, t. I, s. 403-426.
- Cudna – Eliasza od Miłosierdzia Bożego [Cudna], *Śługa Boża Matka Teresa od św. Józefa Janina Kierocińska (1885-1945)*, Marki 1996.
- D – Św. Teresa od Jezusa, *Droga doskonałości*, Kraków 2006.
- DGK – Św. Jan od Krzyża, *Droga na Górę Karmel*, Kraków 2001.
- DKM – Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, wiersz *Dlaczego Cię kocham Maryjo*, TDP, ss. 56-63.
- DM – S. T. Praśkiewicz, *Duchowość maryjna*, Kraków 2008.
- DSJC – *Diccionario de San Juan de la Cruz*, Burgos 2000.
- EE – *Ecclesia de Eucharistia vivit* – Encyklika Jana Pawła II o Eucharystii.
- EphCarm – *Ephemerides Carmeliticae – Teresianum*, Roma 1947 nn.
- Escritos – B. Francisco Palau, *Escritos*, Burgos 1997.
- ESK – E. Stein. S. Teresa Benedykta od Krzyża, *Kobieta. Jej zadanie według natury i laski*, Tuchów 1995.
- ESKK – *Św. Teresa Benedykta od Krzyża (Edyta Stein), kobieta i karmelitanka bosa, patronka Europy*, Poznań 2001.
- ES-Myśli – *Myśli Edyty Stein*, Warszawa 1998.
- Estr. – P. Estrate, *Miriam – Święta Palestynka*, Kraków 2008.
- ETD – Bł. Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej, *Dziennik*, [w:] *Pisma*, Kraków 2006, t. 3, s. 199-288.
- ETL – Bł. Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej, *Listy*, [w:] *Pisma*, Kraków 2006, t. 1, s. 141-282; t. 2, s. 19-562.
- ET-Myśli – Bł. Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej, *Myśli i słowa*, Kraków 1998, wyd. II, oprac. J. E. Bielecki.
- ETP – Bł. Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej, *Poezje*, [w:] *Pisma*, Kraków 2006, t. 3, s. 21-181.
- ETPM – Bł. Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej, *Pisma pomniejsze*, [w:] *Pisma*, Kraków 2006, t. 3.
- F – Św. Teresa od Jezusa, *Księga fundacji*, Kraków 2006.
- Fiores – S. De Fiores, *Maria nella vita spirituale*, Roma 1995.
- Głos – *Głos Karmelu*, Kraków 1927-1941; 1946-1952; 2005 nn.
- JKP – Św. Jan od Krzyża, *Poezje*, [w:] *Dzieła*, Kraków 2004, t. 2, s. 411-448.
- KBZD – *Karmelitów bosych znam od dziecka. Karmel, jego święci, życie, charyzmat, zadania i cele w wypowiedziach Ojca św. Jana Pawła II*, Łódź-Rzym 1988.
- Kierocińska – *Z sercem i chlebem na dłoni. Życiorys i pisma wybrane matki Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej)*, Sosnowiec 2005.
- Konst. – *Reguła, Konstytucje i Przepisy wykonawcze Zakonu braci bosych Najświętszej Maryi Panny z góry Karmel*, Kraków 1997.
- KWZŚ – *Karmel w Ziemi Świętej wczoraj i dziś* (red. S. Giordano), Kraków 2001.

- KŻ – seria wydawnicza *Karmel żywy*, pod red. J. W. Gogoli, Kraków 1998 nn.
- L – J. Kalinowski (Rafał od św. Józefa), *Listy*, Lublin 1978, Kraków 1985-1986 (z podaniem numeru listu).
- Letanias – Juan de Jesús María, *Letanias a Nuestra Señora del Carmen*, Córdoba 1999.
- LG – *Lumen Gentium* – Konstytucja dogmatyczna Soboru Watykańskiego II o Kościele.
- LGK – *Liturgia godzin Zakonu karmelitów bosych*, Kraków 1999.
- Licitra – G. Licitra, *Mistica dell'Eucaristia. Vita, opere, spiritualità di madre Maria Candida dell'Eucaristia*, Carmelitana Scalza, Roma 2004.
- M – J. B. Bouchaud, *Miłość za miłość. Życie zakonne św. Rafała Kalinowskiego*, Kraków 2006.
- Marav. – R. M. Lopez-Melús, *Nuestra Dulcísima Madre. La Virgen María en la vida y escritos de la beata Maravillas de Jesús*, Madrid 2001.
- Mądrość – J. I. Adamska, *Mądrość miłości. Rzecz o Edycie Stein*, Tczew-Pelplin 1998.
- MC – *Marialis cultus* – Adhortacja apostołska Pawła VI o należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny.
- MD – *Mulieris dignitatem* – List apostołski Jana Pawła II o godności i powołaniu kobiety.
- MDR – Św. Jan od Krzyża, *Modlitwa duszy rozmiłowanej*, [w:] *Dzieła*, Kraków 2004, t. 2, s. 456.
- Melús – R. M. López-Melús, *El Carmelo y Maria (4)*, Onda 1995.
- MHCT – *Monumenta Historica Carmeli Teresiani. Documenta primigenia*, Roma 1973nn.
- MMMiO – *Miejsce Mojego Miłosierdzia i Odpoczynku. Nadprzyrodzone oświecenia Kunegundy Siwiec ze Stryżawy zanotowane przez ks. Bronisława Bartkowskiego*, Kraków 1995.
- M-Myśli – Bł. Maria od Jezusa Ukrzyżowanego, *Myśli*, Kraków 2005.
- Modlitwy – *Modlitwy wspólnot Karmelu Terezańskiego*, Kraków 2001.
- Mots – *Les Mots de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus ed de la Sainte-Face. Concordance générale*, Paris 1996.
- MPD – *Pisma drobne*, [w:] Teresa od Jezusa (Marianna Marchocka), *Autobiografia mistyczna i inne pisma*, Kraków 2010.
- MRel – F. Palau y Quer, *Le mie relazioni con la Chiesa*, Roma 1977.
- Mszał – *Mszał zakonu karmelitów bosych z czytaniem, rozważaniem i modlitwą wiernych*, Kraków 2002.
- N – N. Geagea, *Maria Madre e Decoro del Carmelo*, Roma 1988.
- NMI – *Novo millennio ineunte* – List apostołski Jana Pawła II wydany na zakończenie Roku Jubileuszowego 2000.

- Nowenna – S. T. Praśkiewicz, *Czcimy Maryję na wzór świętych Karmelu. Nowenna szkaplerzna*, Łódź 1988.
- ORK – Cz. Gil, *Ojciec Rafał Kalinowski 1835-1907*, Kraków 1984.
- Otto – A. Gądek, *Matka Bożego Dzieciątka i dzieci Bożych*, opracował Otto Filek, Łódź 1998.
- OWŁ – *Opatrznościowe wydarzenie łaski* – List Jana Pawła II z okazji 750-lecia szkaplerza karmelitańskiego.
- Pacho – E. Pacho, *Franciszek Palau y Quer. Zakochany w Kościele*, Rzym-Łódź 1988.
- Pastor – J. Pastor Miralles, *Franciszek Palau OCD. Wolność w miłości*, Rzym 1997.
- pd – przypis dolny
- PD – Św. Jan od Krzyża, *Pieśń duchowa*, Kraków 2002.
- PN – Św. Teresa od Jezusa, *Podniety miłości Bożej*, [w:] *Dziela*, Kraków 1995, t. 3, s. 92-152.
- Pod opieką – *Pod opieką św. Józefa*, Kraków 1946-1952.
- Przewodnicy – *Przewodnicy na Górę Karmel ukazani przez Jana Pawła II*, Kraków 2000.
- PW – *Przepisy wykonawcze*, [w:] *Konst.*, s. 131-231.
- Redi – S. Teresa Margherita Redi, *Testi spirituali*, Roma 1985.
- RediG – Gabriele di s. Maria Maddalena, *Abscondita cum Christo in Deo. La spiritualità di s. Teresa Margherita del Cuore di Gesù*, Firenze 1950.
- RediP – S. Teresa Margherita del Cuore di Gesù, *Pensieri*, Roma 1986.
- RediR – Redento del Preziosissimo Sangue, *Nascosta con Cristo in Dio. Teresa Margherita del Cuore di Gesù*, RVS 24 (1970) 394-410.
- Rekolekcje – A. Gądek, *Będę mówił do twego serca*, Rekolekcje, Łódź 2002.
- RH – *Redemptor Hominis* – Encyklika Jana Pawła II o Chrystusie, Odkupicielu człowieka.
- RM – *Redemptoris Mater* – Encyklika Jana Pawła II o Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu Kościoła.
- Risso – P. Risso, *Sulla porta della tenda. Ven. Suor Maria Giuseppina di Gesù Crocifisso, carmelitana scalza*, Leuman (Torino) 1997.
- Rps – Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Rękopisy autobiograficzne*.
- RVM – *Rosarium Virginis Mariae* – List apostołski Jana Pawła II o różańcu świętym.
- Rudolf – Cz. Gil, *Jestem kapłanem dla was. O. Rudolf Warzecha w oczach świadków*, Kraków 2005.
- RVS – *Rivista di vita spirituale*, Roma 1947 nn.
- S – Św. Jan od Krzyża, *Sentencje*, [w:] *Dziela*, Kraków 2004, t. 2, s. 452-462.
- Sajdutko – P. Sajdutko, *Życie i działalność Sługi Bożego Ojca Anzelma Gądka OCD – krzewiciela kultu Dzieciątka Jezus*, Legnica 2008, rozdział III, praca magisterska.

- SC – *Sacrosanctum Concilium* – Konstytucja Soboru Watykańskiego II o liturgii świętej.
- Secr. – Secretariatius Generalis pro Monialibus OCD. Formacja stała, 8. *Dzień w Maryji w naszym życiu*, Roma 1988.
- Sim. – Simeone della Sacra Famiglia, *Un quarto di secolo tra i nostri santi*, Roma 1997.
- SM – „Salvatoris Mater. Kwartalnik mariologiczny”, Licheń 1999 nn.
- SP – Św. Teresa od Jezusa, *Sprawozdania duchowe*, [w:] *Dzieła*, Kraków 1995, t. 3, s. 7-91.
- Szkpl – *Szkaplerz Karmelitański*, Poznań 2002.
- Strojecki – P. M. Strojecki, *Życie duchowe Kunegundy Siwiec na podstawie „Miejsc mojego miłosierdzia i odpoczynku”*, Radzymin 2004.
- Szata – A. Gądek, *Szata Maryi*, Łódź 2001.
- ŚB – Bł. Rafał Kalinowski, *Świętymi bądźcie! Konferencje i teksty ascetyczne*, Kraków 1987.
- TAndD – Św. Teresa z Los Andes, *Dzienniczek*, [w:] *Dzienniczek, Listy*, Poznań 2010.
- TAndL – Św. Teresa z Los Andes, *Listy*, [w:] *Dzienniczek, Listy*, Poznań 2010.
- T – Św. Teresa od Jezusa, *Twierdza wewnętrzna*, Kraków 2006.
- TDP – Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Poezje*, [w:] *Pisma mniejsze*, Kraków 2004, ss. 7-131.
- TJL – Św. Teresa od Jezusa, *Listy*, Kraków 2008.
- TOS – Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Ostatnie słowa*, [w:] *Pisma mniejsze*, Kraków 2004, ss. 467-570.
- Traktat – A. Gądek, *Traktat o dziecięctwie duchowym*, Łódź 2003.
- Ukaż – J. I. Adamska, *Ukaż mi swoją twarz*, Poznań 2001.
- Valabek – R. M. Valabek, *Maria Madre del Carmelo. La Madonna nelle grandi figure del Carmelo*, Roma 1995, t. 1-2.
- VC – *Vita consecrata* – Posynodalna adhortacja apostołska Jana Pawła II o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie.
- VCM – Beato Tito Brandsma, *Vivir con Maria y como Maria*, Preparó y presentó Rafael Maria López-Melús, Onda 1985.
- WiM – K. Maccise, *Wierność i męczeństwo. Świadectwo Błogosławionego Alfonsa Marii Mazurka*, Kraków 1999.
- Wanat – J. B. Wanat, *Szkaplerz znakiem oddania się Maryi*, Czerna 1994.
- WP – J. Kalinowski (Rafał od św. Józefa), *Wspomnienia*, Lublin 1965.
- Z – J. Zieliński, *Maryja w życiu Karmelu*, Kraków 2001.
- Zasady – A. Gądek, *Zasady życia duchowego*, Łódź 2001.
- ZDKTR – J. B. Wanat, *Z dziejów kultu Matki Bożej w tradycji karmelitańskiej*, „Zeszyty karmelitańskie” 2001, nr 2, ss. 30-46.
- ZDKMB – J. B. Wanat, *Z dziejów kultu Matki Bożej w Zakonie karmelitów*, Kraków 2000.

- ZKBP – J. B. Wanat, *Zakon karmelitów bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1979.
- ZL – J. Zieliński, *Maryja w najstarszych legendach Karmelu*, Kraków 1999.
- ZNMP – *Zakon Najświętszej Marii Panny z Góry Karmelu. Jego historia, duch, życie*. Opracował o. Bernard od Matki Bożej [Smyrak], Kraków 1937.
- ZT – J. Zieliński, *Tajemnice góry Karmel. U karmelitańskich źródeł*, Kraków 1998.
- ZW – *Codziennie życie w konwentach Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych (Zwyczajnik)*, Kraków 2005.
- ZZB – Cz. Gil, *Zwyciężyłeś zwycięstwem Boga. Sługa Boży Alfons Maria Mazurek OCD (1891-1944)*, Kraków 1994.
- Ż – Św. Teresa od Jezusa, *Księga życia*, [w:] *Dziela*, Kraków 1977, t. 1, s. 113-551.
- ŻPM – Św. Jan od Krzyża, *Żywy płomień miłości*, Kraków 2003.

ŚWIĘTA TERESA OD JEZUSA (1515-1582)

Święta Teresa od Jezusa, reformatorka Karmelu i mistrzyni życia duchowego, jakkolwiek skupiona w swym życiu wewnętrznym przede wszystkim na Jezusie Chrystusie, który w jej *Dziela*ch wszystko oświeca i w którego jasności bledną wszelkie inne światła, przejawia – jako córka i matka Zakonu, który *totus marianus est*¹ – szczególne nabożeństwo do Matki Chrystusa².

1. Maryjna pobożność i maryjne doświadczenie mistyczne Teresy

1.1. Inicjacja nabożeństwa maryjnego w domu rodzinnym

Nabożeństwo maryjne Teresy de Ahumada, które osiągnęło swe szczyty podczas licznych przeżyć mistycznych w czasie jej duchowej dojrzałości, zostało zapoczątkowane w samym dzieciństwie Świętej i stanowiło jedno z najważniejszych jej wspomnień, wyniesionych z domu rodzinnego. Zauważamy to, zaledwie bierzemy do ręki jej pisma. Już w pierwszym rozdziale *Księgi Życia* znajdujemy miłe wspomnienie matki Świętej, Beatrycze, która uczyła dzieci modlitwy różańcowej i pragnęła, aby żywiły one nabożeństwo do Jezusowej Matki. O tym, jak Teresa przejęła przekazane jej przez matkę wartości maryjnego nabożeństwa świadczy najlepiej fakt – również z jej wczesnego dzieciństwa – że po nieudanej próbie męczeństwa za wiarę (epizod nader znany),

¹ Tę znaną od średniowiecza sentencję przypomniał w 1982 roku bł. Jan Paweł II w swym liście do karmelitanek bosych, wystosowanym z okazji czterechsetlecia śmierci św. Teresy od Jezusa (Acta OCD, 27 (1982) 13).

² Zob. Sz. T. Prażkiewicz, *Św. Teresa od Jezusa i Najświętsza Dziewica*, [w:] *Święta Teresa od Jezusa mistrzynią życia duchowego*, Kraków 2002, s. 51-62 (KŻ, t. 3).

„szukała samotności na odmawianie swoich nabożeństw, których miała wiele, a w szczególności różańca” (Ż 1,6). A kiedy w trzynastym roku życia straciła swoją matkę, oddała się pod opiekę Maryi, Matki Niebieskiej:

Poszłam w utrapieniu swoim przed obraz Matki Boskiej i rzewnie płacząc błagałam Ją, aby mi była matką. Prośba ta, choć uczyniona z dziecinną prostotą, nie była jak mi się zdaje daremna; ilekroć bowiem w jakiegokolwiek potrzebie polecałam się tej Pannie Wszechwładnej, zawsze w sposób widoczny doznawałam Jej pomocy (Ż 1,7).

Teresa przypisuje Maryi łaskę nieustannej opieki, a w szczególny sposób Jej wstawiennictwu zawdzięcza łaskę swojego nawrócenia: „aż w końcu nawróciła mnie do siebie” (Ż 1,7). Dlatego też modlitwę różańcową, tj. pierwszą maryjną modlitwę swego życia, będzie cenić i praktykować do śmierci, o czym świadczą słowa zapisane w ostatnich rozdziałach autobiografii (Ż 29,7; 38,1).

1.2. Pogłębienie pobożności maryjnej w Karmelu

Wstępując do Karmelu Teresa weszła ze swą pobożnością maryjną w wielką tradycję Zakonu Maryi. Zachwycała się ona, gdy poznawała maryjne korzenie Karmelu, opisywane we współczesnych jej książkach; z radością przyjęła o. Hieronima Gracjana, gdy dowiedziała się, że jego powołanie było dziełem Maryi (F 23); jasno rozumiała przywileje związane ze szkaplerzem (Ż 38,31); a kiedy w 1571 roku została mianowana przeoryszą klasztoru Wcielenia, umieściła na swym miejscu w chórze zakonnym posąg Najświętszej Dziewicy, Jej oddając klucze i rządy nad zgromadzeniem, bo chciała, aby w Maryi zbiegały się miłość, szacunek i cnoty wszystkich zakonnice. Gest ten znalazł sympatyczny epilog w jednej z terecjańskich wizji Matki Chrystusa (SP 25), a sama Teresa przypisywała Dziewicy Maryi wszelkie dobro, które działo się w klasztorze: „Moja Przeorysza [tj. Matka Najświętsza] dokonuje tych cudów” (TJL 41*,3). Według Teresy, w Karmelu wszystko jest maryjne: habit, reguła, klasztor (Secr. 21).

W świetle tego, co powiedziano, nie powinien nas dziwić fakt, że z podobnym duchem maryjnym Teresa podjęła się fundacji klasztoru św. Józefa w Avila, a co za tym idzie – reformy Zakonu. Wyznaje to ona sama, dlatego oddajmy jej głos. Zwróćmy jednak uwagę na to, jak pierwiastek maryjny w terezańskiej, na wskroś chrystocentrycznej duchowości, nie przyciemnia nigdy tajemnicy Chrystusa:

Pewnego dnia, zaraz po komunii, Pan przykazał mi stanowczo, abym starała się z wszystkich sił o założenie tego klasztoru [św. Józefa] i sprawy tej nie zaniedbywała; że będzie w nim kwitła żarliwa służba Jego; że ma być pod wezwaniem św. Józefa; że on będzie nas strzegł u jednych drzwi, a Najświętsza Panna u drugich. On zaś, Chrystus Pan, będzie mieszkał w pośrodku nas (Ż 32,11).

Wydawać by się mogło, że Maryja pozostaje tu w cieniu, na drugim planie, nawet za św. Józefem. Trzeba jednak kontynuować lekturę słów Teresy. Otóż nieco dalej, już w następnym rozdziale *Księgi Życia*, sama Dziewica Maryja przejmując sprawę fundacji, używając prawie tych samych słów, co Pan Jezus, i wyprasząc Teresie łaskę wewnętrznej czystości, „coś z rodzaju inwestytury maryjnej, czyniącej z niej fundatorkę” (Secr. 22). Posłuchajmy:

W tym stanie wydało mi się, że widzę jak mnie ubierają w szatę dziwnie białą i jasną; z początku nie widziałam kto mnie ubiera; potem dopiero ujrzałam przy boku swoim, z prawej strony Pannę Najświętszą, a z lewej opiekuna mego, św. Józefa. [...] Najświętsza Panna wzięła mnie na rękę i rzekła mi, że bardzo jest rada z mojego nabożeństwa do chwalebного Jej Oblubieńca; że mam być pewna, iż zamierzony przeze mnie klasztor przyjdzie do skutku (Ż 33,14).

Nie dziwny się zatem, że po szczęśliwym zakończeniu dzieła fundacji Teresa wyznaje swoje uczucia maryjne:

Trzymamy się reguły Najświętszej Panny z Góry Karmel [...]. Niechaj Pan raczy sprawić, aby wszystko to było na cześć i chwałę Jego i Najświętszej Panny Maryi, której szkaplerz nosimy (Ż 36,26.28).

I niejako w odpowiedzi na tę maryjność, Teresa zobaczy Chrystusa, który podziękuje jej za to, co uczyniła dla Jego Matki; co więcej, zobaczy także samą Maryję, „w wielkiej chwale i białym płaszczu, którym nas

wszystkich otacza” (Ż 36,24). W opisie postępów nowej fundacji Teresa stara się zawsze podkreślać nieustanną cześć, jaką Zakon oddaje Maryi, a z drugiej strony szczególną opiekę, którą Ona otacza go ustawicznie. I tak np. z okazji spotkania z o. Janem Chrzycielem Rossi, przełożonym generalnym, który pozwolił jej na zakładanie kolejnych klasztorów:

przedstawiłam mu, że i Najświętszej Pannie, której tak gorliwym jest czcicielem, nie małą przez to odda usługę. I chyba Ona sama wzięła tę sprawę w swoje ręce (F 2,5).

Można powiedzieć, że cała *Księga Fundacji* została napisana w kluczu maryjnym, ponieważ jej autorka nieustannie odwołuje się do Dziewicy z Nazaretu: „Zaczęły się napełniać te małe gołębniki Najświętszej Dziewicy naszej Pani” (F 4,5), albo – w przypadku opisu męskiej fundacji w Duruelo: „Te początki mają być wznowieniem reguły i ducha Zakonu Najświętszej Matki Jęgo” (F 14,5). Kiedy pod koniec księgi spogląda wstecz, interpretuje wszystko jako przysługę oddaną Maryi i jako dzieło, w którym współpracowała sama Królowa Karmelu:

Radujemy się, że chociaż w czymkolwiek możemy służyć naszej Matce, Pani i Opiekunce [...]. Powoli dokonywane są dzieła ku czci i chwale tej chwalebnej Dziewicy i Jej Syna (F 25,31).

1.3. Maryjne doświadczenie mistyczne

Autobiografia Teresy od Jezusa ukazuje nam, jak Święta trwa w ustawicznej pobożności maryjnej: ucieka się do Matki Chrystusa w swoich cierpieniach (Ż 19,5), obchodzi uroczyscie maryjne święta (Ż 5,6.9), bardzo lubi pieśń Maryi „Magnificat”, którą – jak zeznają świadkowie – „często powtarzała po cichu w języku kastyljskim” (BMC 18, 491). W bardzo krótkim czasie w życiu Teresy jej pobożność maryjna staje się – podobnie jak w przypadku innych aspektów jej życia – doświadczeniem tajemnic Maryi. I dzieje się to stopniowo, w miarę wzrostu zażyłości z samym Jezusem i niejako chronologicznie, tj. zgodnie z opisem ewangelicznym poszczególnych wydarzeń w życiu Matki Zbawiciela. Czytając *Podniety miłości Bożej* (5,2 i 6,7) widzimy jak Teresa otrzymuje intuicję

zrozumienia misterium Maryi w chwili Zwiastowania; dwukrotnie – jak podaje w *Sprawozdaniach duchowych* (29,1 i 61) – doznaje mistycznej łaski zrozumienia pierwszych słów *Magnificat*; w największym zachwycie kontempluje tajemnicę Wcielenia i Chrystusowej obecności w nas na podobieństwo Maryi, Dziewicy noszącej w swym łonie Zbawiciela (D, Kodeks z Eskurialu, 48,11); kontempluje Ofiarowanie Jezusa w świątyni i doznaje zrozumienia słów Symeona skierowanych do Najświętszej Dziewicy (SP 35,1; TJP *Na Narodzenie Pana, Na Ofiarowanie*; D 31,2); i w końcu Teresa wyjawia nam, jak bardzo obecne są w jej życiu zarówno ucieczka do Egiptu, jak i inne sceny z ukrytego życia Jezusa w Nazarecie (TJL 8,9; Ż 6,8).

Szczególne i godne odnotowania są intuicje Teresy dotyczące uczestnictwa Maryi w misterium paschalnym swojego Syna, w cierpieniach i w radości paschalnych dni Zbawiciela. Święta z wielką miłością kontempluje odwagę Maryi i Jej przyłgnięcie do misterium Chrystusa Ukrzyżowanego (D 26,8). Píše, że Maryja, „gdy stała pod krzyżem, nie spała jak apostołowie, ale w duszy swojej miała miecz boleści i gorzką śmiercią współumierała” (PN 3.11). I Teresa mistycznie uczestniczy w cierpieniach Dziewicy Maryi, trzymającej w ramionach martwe ciało Syna, „w taki sposób, w jaki opisuje się piątą boleść Maryi” (SP 58). W Wielkanoc 1571 roku, przeżywając ciemną noc ducha, Teresa jeszcze raz doświadczy opuszczenia i osamotnienia Maryi stojącej pod Krzyżem i usłyszy wewnętrzny głos Jezusa zapewniający ją,

że zaraz po zmartwychwstaniu ukazał się naszej Pani, ponieważ bardzo tego potrzebowała [...] i pozostał z Nią bardzo długo, gdyż było to konieczne, aby Ją pocieszyć (Ż 15,1.6).

Przy różnych okazjach Teresa kontemplowała tajemnicę uwielbienia Matki Najświętszej w święto chwalebego Jej Wniebowzięcia (Ż 33,15; 39,26) (i nie zapominajmy, że nie było jeszcze wtenczas dogmatycznego orzeczenia tej prawdy). Święta Reformatorka Karmelu zauważa też, że Maryja nieustannie towarzyszy swoim wstawiennictwem modlącej się wspólnocie zakonnej (Ż 36,24; SP 25). A kiedy w najgłębszym doświadczeniu mistycznym Teresa wnika w misterium Trójcy Przenajświętszej,

dostrzega bliskość Maryi w tej tajemnicy, a także fakt, że Maryja wraz z Chrystusem i Duchem Świętym stanowią niewymowny Boży dar: „Dałem ci mojego Syna, Ducha Świętego i tę Najświętszą Dziewicę. A ty co możesz mi dać w zamian?” (SP 25).

Możemy zatem stwierdzić, że Teresa od Jezusa została obdarzona głębokim doświadczeniem mistycznym tajemnicy Maryi, radowała się Jej obecnością i przeżywała wraz z Nią tajemnice Jej życia. Stąd – jak podkreślają specjaliści – jedną z istotnych prawd doktryny terezańskiej jest fakt, że tajemnica Ciałowzięcia Chrystusa i Dziewicy Maryi należą do mistycznego doświadczenia doskonałych (Secr. 19; por. T VI,7.13 i tytuł rozdz. 7 oraz 8,6).

2. Najświętsza Dziewica wzorem życia duchowego według Teresy

Jakkolwiek św. Teresa nie czyni w swych *Dziela*ch kompletnego traktatu mariologii, ani też nie oferuje nam całościowego systematycznego wykładu dotyczącego roli Matki Najświętszej w życiu duchowym, to jednak znajdujemy w jej pismach nader wystarczające elementy do stwierdzenia, że Maryja z Nazaretu była dla niej wzorem i matką życia duchowego, i winna być tym także dla nas. Szkoda, że nasza Święta odeszła od pierwotnej myśli napisania komentarza do *Pozdrowienia Anielskiego (Ave Maria)*, jak to sama planowała i wyznaje w *Drodze doskonałości* (kodeksie z Eskorialu, D 424, pd 189). Być może znaleźlibyśmy w tym komentarzu doktrynalną syntezę odnoszącą się do tajemnicy Maryi, podobnie jak w komentarzu do *Pater noster w Drodze doskonałości* posiadamy kompletny wykład o modlitwie.

Wydaje mi się, że pewnego rodzaju zadośćuczynieniem Świętej (o ile dopuszczalne jest mówić o czymś takim) za owo odejście od napisania komentarza do *Ave Maria* jest fakt, że w *Twierdzy wewnętrznej* ofiaruje nam ona wykład – jakkolwiek na marginesie – obecności Maryi na każdym etapie życia duchowego: wstawia się Ona za grzesznikami, ilekroć się do Niej uciekają (T I,2,12); jest wzorem i przykładem

wszystkich cnót, a wspomnienie Jej zasług oraz dobroci może stać się podporą w godzinie ostatecznego nawrócenia (T III,1,3); jest oblubienicą z *Pieśni nad Pieśniami* i pozostaje wzorem dusz doskonałych (PN 6,7). Jest Matką, u której wszystkie cnoty streszczają się w komunii z Chrystusem, z którym współcierpiała (T VII,4,5), dlatego pamięć o Niej w liturgicznych obchodach tajemnic Chrystusa zawsze nas umacnia (T VI,7,11.13).

Jednak Maryja, ponad wszystko, jest dla chrześcijan wzorem głównie bezgranicznej miłości do Jezusa i całkowitego przyłgnięcia do Człowieczeństwa Syna Bożego oraz nieprzerwanego trwania z Nim (por. T VI 7-tytuł). Teresa podkreśla, że Maryja idzie za Chrystusem aż do stóp Krzyża:

O pomyślmy, co musiała wówczas [na Kalwarii] wycierpieć Najświętsza Panna [...]. Ile tam wysłuchała dzikich pogródek, ile obelg, ile sprośności! Bo jakaż Ją tam otaczała zgraja istnie piekielna, piekłu na służbę oddana! Bez wątpienia, straszliwe tam męki cierpiała, ale patrząc na większą i sroższą Mękę Pana ukrzyżowanego, swojej już nie czuła (D 26,8).

Nadto, spośród cnót Maryi, które Święta wskazała jako wzór do naśladowania, zwłaszcza dla swych duchowych córek – karmelitanek bosych, nie sposób nie wymienić ubóstwa i pokory, które definiują człowieka modlitwy i kontemplacji. Ubóstwo bowiem czyni Maryję ubogą wraz z Chrystusem (D 31,2), a pokora sprowadza do Jej łona z nieba Boga samego (D 16,2), dlatego Teresa wykrzykuje: „Starajmy się córki moje choć trochę stać się podobne w pokorze tej Pannie Najświętszej” (D 13,3).

Święta Teresa jest także pewna – co podkreśla szczególnie Martín del Blanco – że Maryja utożsamia się z Kościołem, mistycznym ciałem swego Syna, któremu ona pragnie służyć i który pragnie wspomagać w dziele ewangelizacji. Nowe karmełe, „gołębniki Najświętszej Panny”, zakłada przecież nie po co innego, jak tylko po to, by wspierały Kościół w jego ewangelizacyjnej posłudze.

* * *

W podsumowaniu należy stwierdzić, że całe życie św. Teresy od Jezusa było naznaczone trwałym rysem nabożeństwa maryjnego, wyniesionego – zgodnie z hiszpańską religijnością epoki – z domu rodzinnego, i pogłębionego w maryjnym Zakonie Karmelu. Nie wolno nigdy zapomnieć, że u Teresy od Jezusa przeżywanie tajemnicy Maryi zawsze wypływa z przeżycia tajemnicy Chrystusa i – w konsekwencji – pozostaje w nurcie chrystocentrycznym. Reformatorka Karmelu była Teresą *od Jezusa* nie tylko z imienia, ale z całkowitego przyłgnięcia do Chrystusa i rzeczywistego przeżywania swej religijności w świetle Jego zbawczego misterium.

I dlatego też, według Teresy, Maryja Dziewica jest dla wyznawców Chrystusa przede wszystkim wzorem bezgranicznej miłości do Niego i przykładem nieprzerwanego trwania z Nim, w prawdzie i w pokorze serca. Jest także wzorem służby Chrystusowemu Kościołowi.

Cieszymy się, że nasza Święta uprzedziła prawie o czterysta lat (a jest to charakterystyczna cecha świętych, ustawicznie otwartych na głos Ducha Świętego, który „wieje kędy chce”) wytyczne *Vaticanum II* i adhortacji *Marialis cultus*, które nakazują nam w ten właśnie sposób odczytywać misję Maryi, tj. w odniesieniu do Chrystusa i do Kościoła. W ten także sposób winniśmy ukierunkowywać nasze maryjne nabożeństwo i uświadamiać o tym Lud Boży, albowiem, jak czytamy w Konstytucji *Lumen Gentium*:

rozmaite formy pobożności względem Bożej Rodzicielki, jakie Kościół zatwierdził [...], sprawiają, że gdy Matka czci doznaje, to poznaje się, kocha i wielbi w sposób należyty i zachowuje się przykazania Syna (LG 66).